

o menys exactament, la situació actual: Campion (RIEB I, 296-8); molt important si s'acaba de confirmar el que troba J. Altadill en un article de l'*Homem. a Carmelo Echegaray* (Donostia, 50-40), que el col·loca a la població moderna *Espinal*, on diu que hi ha una font antiga, coneguda amb el nom de *Iturriza* que tradueix «font vella». Hi han fet, però, algunes reserves Fawtier i Lacarra (*Esc. de Hist. Nav.*, p. 163).

Realment és força raonable la derivació del basc *iturri* 'font'. Que ha donat força representants més, i ben comprovats, en la nostra toponímia. Veg. els arts. *Dorres, Tor, Torrosso, Torllassar, Turb, Turbiàs* etc.; i *DECat* IV, s. v. *isard*, i VIII, s. v. *toron*, en els quals veiem repetir-se l'eliminació de la *I-* d'*Iturri*. És ben raonable, en tot cas, i crec que es pot donar com segura. Com ho he fet ja en molts articles anteriors (*E.T.C.* II, 202-3; I, 90, 97; *EntreDL* III, 59, 60). Hi estan d'acord Meyer-Lübke, *Hom. Mz. Pi.* I, 73; Caro Baroja (*l. c.*) i Pokorny (*Z. Celt. Phil.* xx); i és també, al capdavant, el que es veu que pensava Schuchardt (*Iberische Deklination*).

Tanmateix, cap d'ells no assenyalà l'etimologia del català *Tossa*, fins als meus treballs citats. Però en l'aspecte topo-semàntic està perfectament motivada: *Tossa* fou des d'antic un port (com consta ja en la menció de 1016, i com el descriu Contreras en el S. XVII). Però un petit port (envist els propers de St. Feliu i Blanes), propi i usat sobretot per fer-hi aiguada. Doncs 'el (portet) de la Font': per als nostres ibers basconitzants als quals devem també el nom de *Begur*, el de *Collliure* etc.

La terminació? No hi fem cabòries: p. ex., lligant-la amb la MENTESA/MENTISA (Plini), arrel *Montesa* (relacionable al capdavant amb el basc *mendi* 'muntanya'; o amb un *iHiri* -*issa* (que seria 'ciutat', segons Pokorny, *l. c.*) És semblant al sufix basc ben conegut encara que sigui sobretot en onomàstica i NLL, com en *Gorostiça* (cf. *gorosti*, nom d'arbre), *Eguskiça*, *A(r)ste(g)jaça*.

En va especulariem d'altres pistes. Encara que hi hagi un *Ἡματουρῖσα* citat per Schuchardt (*o. c.*) que no sé si s'identifica amb l'adjectiu *nematurica*, conegut sobretot per la mena de pega que elaboraven a Lígúria (Plini, *N. H.* III, 138); i Columella (en les terres dels *Nematuri* tribu d'allà: *CIL* > *La Turbia*, Holder II, 698): nom que recorda només vagament el celt. NEMETES 'temples'; però no hi lliga la -a- interna (si bé Columella hi posa també *pix nemeturica*, i hi ha var. *Nemot-* en Plini): car al capdavant els lígurs també tingueren NLL comuns amb Ibèria (en ser indoeuropeitzats pels sorotaptes). I encara menys ens detindrem en una semblança, amb un nom friülà *Toria*, d'origen obscur (Prati, *RLiR* XII, 123).

Acabo amb uns versos «traduïts d'una Antologia Grega» o més aviat inspirats per la important estàtua de Pallas Atena que fongué Dunyach, a la qual estaven destinats com epígraf; i avui s'alça en una punta arran dels últims carrers de Tossa, mirant a la Mar Eterna:

Després del vòmit del cavall de fusta
que els murs de Troia fins mai més cremava
ja el meu esguard, vers allà endins girava,
on s'hi cantava l'Odissea augusta.

¹ Noms de lloc del terme (no tots els quals haurà estat possible d'estudiar en altres arts. de l'*Onom.*: *Sant Lionç*, Torre i mas de -ns), Serra de *Vallprebona* (-pra-), *Parany* vora Sant Grau, *La Cova*, *Pedra-sobre-altra* a la partió de Llagostera, *Penyacans*, *Roca Bernada*, *L'Home Mort*, Font de *las Bigas*, *Roca* o *Penya del Rey*, *Roca* de l'*Alemanya*, *La Escoroyada* (p. 230), Puig d'en *Llironès* (entre *Canyet* i *Penyacans*, p. 212), castell de *Montagut*, ja en terme de Llagostera. Malauradament recull poca toponímia litoral o marítima, per tant no és estrany que hi manquin del tot *Giberola* (o *Lliberola*) i *Palomar*, i parli poc de *Pola*. — ² Segurament esmena en *Gerardi*. I deu ser Sant Guerau d'Ardenya, avui encara santuari, dalt de la muntanya, vora la carretera de Llagostera, que jo mateix he visitat (oït *san gráu*, — *S. Grau* de què? — *St. Grau d'Ardenya*) (1950, 1960, cf. E. C. Girbal, *El Santuario de San Gerardo (Sant Grau) del término de la villa de Tossa*, 36 pp., Art., Girona, 1884).

Tossal, Tosses, V. Tossa I

³⁰ TOST i TAÜS

Dos pobles de l'Urgellet, els noms dels quals convé estudiar junts.

TOST, poble a l'esq. del Segre, damunt forts pendents, uns 2 k. per sobre del riu.

PRON.: *tòst*, oït a Organyà (Casac. 1920); igual, amb *o* tancada, a tots els pobles del Baix Urgellet i Segre mitjà, en les enqs. de 1956 i 1957 (a Alinyà, Perles, Cabó, Taüs, Castells, i a Tost mateix) (enq. XVI, 184.7). No existeix una pron. *Tòst*, com ha posat CCandi en GGC.

MENCIONS ANT. 839, Acta C. SdUrg.: *Tost* (i igual en el capbreu i la còpia S. XII, ed. PPujol, n.º 35); *princ. S. XI*: Arnaldus de *Tost* ¹ (*Cart. Tavèrnoles*, p. 124); 1018: *Tost* (MiretS., *Castellbò*, 69); 1028: *Toste* (Miret, *o. c.*, 70); 1033: Arnaldus de *Tost* (*Cart. Tavèrnoles*, p. 22); 1035: *Tosto* (Miret, *o. c.*, 71); 1036: Arnaldus Mironis de *Tusto* (solemne carta de població d'un lloc de la vall d'Ager) (*Font Rius, C. d. p.*, § 18); 1039: Arn. de *Tost* (*Cart. de Tavèrn.*, pp. 250, 290); 1040: *Tost* (*Cart. d'Andorra II*, 36.28); 1054: *Tost* (*BABL VIII*, 431); 1066: Arnal de *Tost* (*Font Rius, C. d. p.*, § 30); 1070: Arnaldus de *Tost* (*Font.*, *o. c.*, § 34.1 i ss.); 1071: *Tost* (Miret, *o. c.*, 353); 1123: en cat.: *Tost* (MiretS., *El més antic text cat.*, p. 10); 1359: *Tost* (*CoDoACA XII*, 55).

D'ací el cognom *Tost* (Artesa de Lda.) i *AlcM* el troba en 7 o 8 pobles del cat. occ. i altres tant del cat. or.

⁶⁰ *Torà de Tost*, llogaret, agre. al mun. de Tost, del